

Vörös, Zoltán¹ – Bujdos, Dorián² – Major, Dániel³

Az Arany Háromszög felemelkedése és hanyatlása⁴

The rise and fall of the Golden Triangle

ABSZTRAKT

A tanulmány az Arany Háromszög ópiumtermelő térség felemelkedését és jelentőségének halványulását mutatja be, fókuszálva a helyi gazdasági és társadalmi adottságokra, valamint a nemzetközi folyamatokra és szereplőkre, amelyek, és akik hatással voltak a háromszöget alkotó országok, Mianmar (korábban Burma), Laosz és Thaiföld ópiumtermelésben betöltött szerepére. Az Arany Háromszög országai 1970-re a világ ópiumtermelésének 70 százalékáért voltak felelősek, de még az 1990-es évek végén is 66 százalékon állt ez a mutató, és csak napjainkra jelentéktelenedett el a térség, több, egymással párhuzamos, de egymástól független folyamat következményeként. A térség felemelkedésének okai mellett a jelentőségvesztésre és a várható trendekre is kitérünk.

Kulcsszavak: ópium, heroin, Délkelet-Ázsia, ENSZ, Kína

ABSTRACT

The paper examines the rise and fall of the Golden Triangle opium-producing region, by focusing on local economic and social conditions, as well as international factors that have affected opium production in Myanmar (formerly Burma), Laos, and Thailand. By 1970, the Golden Triangle countries produced 70 percent of the world's opium, but even in the late 1990s, the figure remained 66 percent, and only today has the region become less significant, as a result of the combination of parallel but non-interacting processes. Along with the reasons for the region's rise, its decline and prospective trends are examined.

Keywords: opium, heroin, Southeast Asia, UN, China

¹ Assistant professor, Department of Political Science and International Studies, University of Pécs, 7624 Pécs, Ifjúság útja 6/D. voros.zoltan@pte.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3052-4986>

² Political Science MA student, Department of Political Science and International Studies, University of Pécs, 7624 Pécs, Ifjúság útja 6/D.

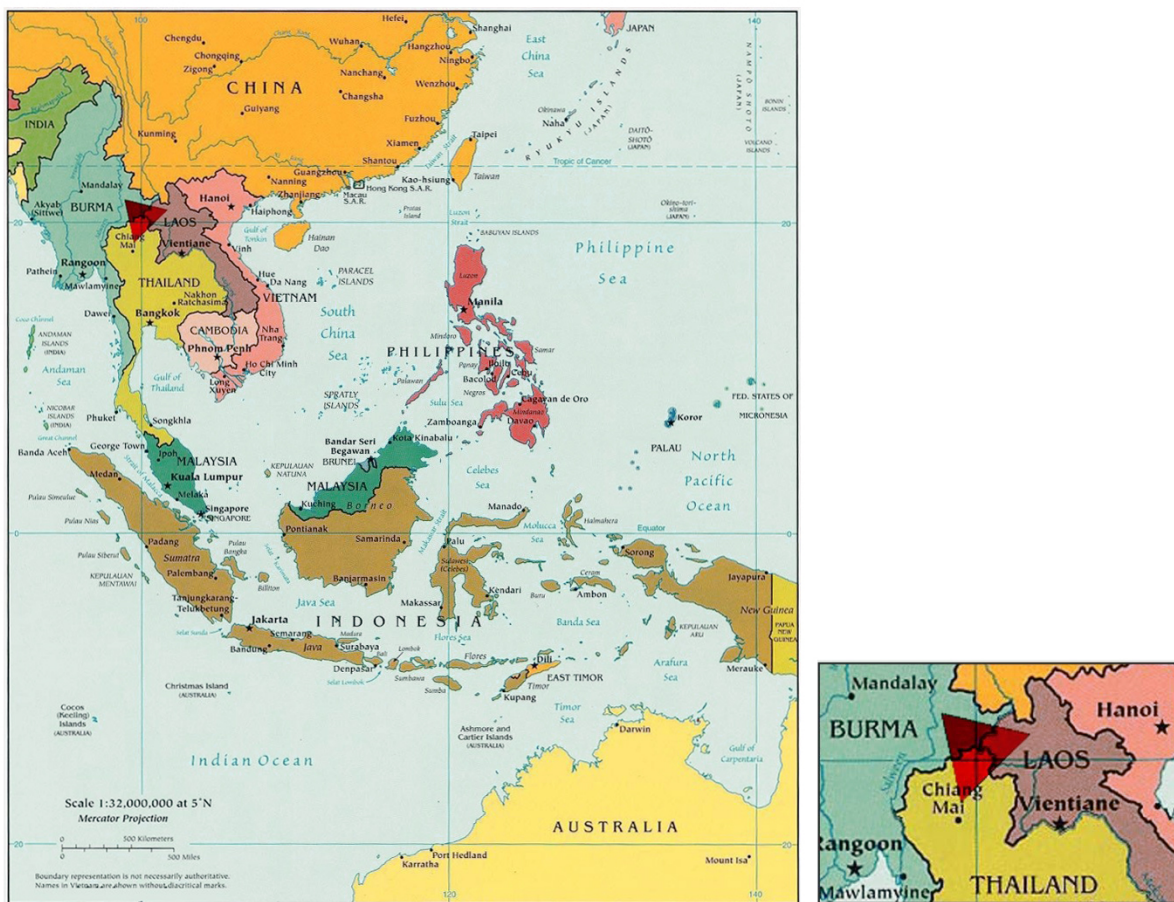
³ Political Science MA student, Department of Political Science and International Studies, University of Pécs, 7624 Pécs, Ifjúság útja 6/D.

⁴ A kutatás a PTE Szentágotthai János Kutatóközpont Történelmi és Politikai Földrajzi Kutatási Centruma tudományos programjának keretében készült. A tanulmány elkészítését a PADME Alapítvány támogatta.

BEVEZETÉS

Az Arany Háromszög az a földrajzi terület, ahol Mianmar (Burma)⁵, Laosz és Thaiföld a Ruak és a Mekong folyók találkozásánál határosak. Az 1970-es évekre a terület országai adták a világ ópiumtermelésének 70 százalékát, melynek nagy részét heroinként juttatták el a világpiacra. Napjainkra a térség jelentősége, legalábbis az ópium tekintetében lecsökkent – a hajdani Háromszög országai igyekeznek magukat ópiummentes országgként definiálni, valamint fellépni a termeléssel és a terjesztéssel szemben.

1. ábra: Az Arany Háromszög
Figure 1. The Golden Triangle

Forrás: Saját szerkesztés, a CIA térképét felhasználva.
Source: Own editing, utilizing the CIA map

⁵ A tanulmány során a napjainkra már elismert Mianmar elnevezést használtuk a globális folyamatok, ópiumtermelés kapcsán, egyes történelmi eseményeknél ugyanakkor a történelmi Burma elnevezés is feltűnik. Az ország nevét egyébként a hatalmon levő katonai junta 1989 júniusában változtatta Mianmarra, ami egyfajta engedményt jelentett a nem burmai kisebbségek számára. Napjainkra az elnevezés nemzetközileg is elfogadott.

MÓDSZEREK

A tanulmány szakirodalmi másodelemzésen, illetve a globális ópiumtermelésben betöltött helyzet és a megtermelt mennyiségek kapcsán tartalomelemzésen alapul. A téma elsősorban az Arany Háromszög mint földrajzi egység hiányzó hazai tudományos feldolgozottságára reagál, de maga az anyag kapcsolódik egy szélesebb, Kína regionális biztonságiasítási törekvéseire fókuszáló kutatáshoz.

A szakirodalom felkutatása során azokat az anyagokat gyűjtöttük össze, melyek egyrészt reflektáltak az Arany Háromszög létrejöttére, a felfutásban szerepet játszó okokra, másrészt az ópiumtermeléssel szembeni fellépésre is kitértek. A legfontosabb anyag a földrajzi egység megértéséhez Ko-lin Chin 'The Golden Triangle: inside Southeast Asia's drug trade' című könyve volt, mely segített elhelyezni a térséget. Túlzott mianmari fókuszra ugyanakkor belső tartományi folyamatokra és nem a nagy képre fókuszált.

A legfontosabb forrásoknak az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatalának hivatalos dokumentumai bizonyultak, de szerepet kaptak azok a tanulmányok és anyagok is, melyek a gyarmati jelenlétet vagy az amerikai szerepvállalást dolgozták fel és tartalmaztak az ópiumtermelésről szóló információkat is, illetve igyekeztünk megtalálni azokat a hazai forrásokat, melyek kapcsolódtak valamilyen kontextusban az Arany Háromszöghöz.

Az Arany Háromszög eljelentéktelenedése kapcsán a termelésbe bevont területek és a megtermelt mennyiségek összefüggésében volt szükség tartalomelemzésre, mert a különböző dokumentumok más és más, adott esetben csak egy időszakra fókuszáló adatsort közöltek, ezek összegzésén keresztül a jelentőségvesztés jól láthatóvá vált.

EREDMÉNYEK

Az ópium és a heroin

Ahhoz, hogy a témakört és az Arany Háromszög hajdani felemelkedését jobban megérthessük, először röviden értekeznünk kell magáról a mákról és annak felhasználási módjairól. A történelem során az emberiség sok mákfajtával találkozott, napjainkban azonban az egyedüli, amit ópiumtartalma miatt természetnek, az úgynevezett fehérmák (*papaver somniferum*). A növény hatásait már a sumérok is ismerhették, de Európában az ókorban is gyakran használták bódító hatása miatt. Az ópium első áttörése azonban a középkorban következett be, amikor felfedezték, hogy alkoholban feloldva az ópiumból tinktúra, híg gyógynövénykivonat készíthető.

A második fontos lépcsőfok 1803-ban történt, amikor egy német gyógyszerész sikeresen különítette el az ópiumban található fő alkaloidot, amit morfinnak nevezett el – az álmok görög istene után. A 19. században így már képesek voltak az orvoslásban tiszta formájában, befecskendezve (az orvosi tű megjelenésével) alkalmazni – mint az az Amerikai Polgárháborúban kiderült – az erősen addiktív szert. Ironikus, de annak érdekében, hogy létrehozzanak egy, a morfinnal szemben nem addiktív fájdalomcsillapítót, született meg a 19. század végén a Bayer cég terméke, a *heroin* (Griffith, 2006).

Ahhoz, hogy eljuthassunk a heroinig, előbb meg kell nézni, mi is valójában az, amiből készül. A mák alapvető ismertetéséhez a DEA 1992-es Ópiummák termesztéséről szóló összefoglalóját használtuk (DEA, 1992). Az ópiummák (vagy fehérnök) egygyári növény, termesztése augusztusban vagy szeptemberben kezdődik, és legkésőbb októberig befejeződik. A föld megművelése után az előző év legtermékenyebb mákgubóiból kinyert magokat legfőképpen kézzel kis lyukakba szórva vetik el, legtöbbször valamilyen más növény, például bab, káposzta vagy spenót társaságában. Ezek a növények csak a termőterület kihasználtságának maximalizálására szolgálnak, az ópiummák növekedését nem befolyásolják. A termőterület maximalizálásának másik szokása az is, hogy a már learatott kukorica mellé szórják el a magokat, így az ott maradó kukoricaszárak védik azt a nagy esőzések idején, a kukorica pedig remek takarmányt szolgáltat a farmerek családjaiknak.

Az ópiummák teljes kifejlődése átlagosan 120 napig tart, így a szüret nagyjából január-februárra szokott esni. A leglényegesebb növényi rész, a „mákfej” a 90. nap után szokott látszani, ugyanis az ekkor megkezdődő virágzás végére válik szüretelhetővé a növény. A szüretkor a farmerek három fém pengét vagy más anyagból, például üvegből készült pengét használnak, amikkel bevágják a növény tetején található gubót, nagyjából egy milliméter mélyen. A precizitás fontos ebben az esetben, ugyanis egy túl mély vágás esetén az ópium túlzottan hirtelen és gyorsan folya ki, ha pedig nem elég mély, akkor a fehér ópium megkeményedik a növényen belül és nem fog kifolyni. A mákgubóból kifolyó fehér tejszerű anyag a nyers ópium, amit összegyűjtenek, majd az előbb említett folyamatot még legalább két-háromszor megismételve minden lehetséges cseppet kinyernek a mákgubóból. Gubónként átlagosan 80 milligramm tiszta anyagot tudnak kinyerni, ami hektáronként 5–8 kilogramm szárított ópiumot jelent. A nagymennyiségű víz miatt, ami ekkor még megtalálható a leszüretelt ópiumban, hosszabb ideig szárítani kell az anyagot, ami minőségtől függően barna vagy fekete árnyalatokat vehet fel, ebben az esetben a barna szín jelenti a jó minőséget. Amennyiben az ópium fekete, nagy valószínűséggel szennyezett, vagy pedig „felütötték”⁶ valamivel. A napon szárított nyers ópiumot ezután 1,6 kilogrammos kiszerelesben, banánlevélbe vagy valamilyen műanyagba csomagolva tárolják.

Ezzel le is zárult az ópiumtermelés folyamata, de hogyan lesz ebből a barna vagy fekete, ragadós, száraz anyagból heroin? Maga a heroinkészítés folyamata nem igényel sem drága eszközöket, sem pedig különösebben drága vegyszereket, inkább hosszadalmas, mintsem bonyolult. A szükséges összetevők nagy részét ipari vegyszerek alkotják.

Első lépésként a legtöbb heroinfoogyasztó először felfőzi a nyers ópiumot vízben, majd újramelegítés után lassan elpárologtatják a vizet, így egy barnás, sűrű massa keletkezik. Ekkor a kiszárítandó massa még 35 különböző alkaloid-származékot tartalmaz, ezért a következő lépés azon alkaloid kinyerése, amire „szükség van”. Ez pedig nem más, mint a *morfium*. Mivel az eljárás nem különösebben bonyolult, ezért a legtöbb esetben még a droglaborokba való szállítás előtt a termőföldek melletti bódékban megteszik. Az ópiumot felolvasztják forró vízben, majd meszes oldatot⁷ adnak hozzá, hogy a többi alkaloidot elválasszák a morfiumtól, ezután ammónium-klorid kerül bele, hogy a morfiumot

⁶ Gyakran a tömeg növelése érdekében például fák nedveivel, homokkal keverik össze az ópiumot, ezzel lerontva az anyag minőségét.

⁷ Például kalcium-hidroxidot, más néven oltott meszet.

különválasszák az oldattól. Miután az előző lépésekkel végeztek, elkezdik lehűteni a vegyületet, kilátolják a morfiumoldatot a főzőhordóból, majd rizses zsákokba teszik, és annak kinyomkodása után újramelegítik. Ammónium-klorid hozzáadása és az oldat lehűtése után lecsöpögtetik, megszártítják és elkészül az úgynevezett „morfiumalap”. A fekete kávéra hasonlító port további szállítás céljából téglafarmájúra préselik, és átszállítják a droglaborokba, ahol heroint állítanak majd elő belőle.

A heroinbázis előállítása kétlépcsős folyamat. Az első lépés végtermékeként kapjuk meg a heroinbázist, amiből a második fázisban lesz kész a fogyasztók által használt heroin. A heroinbázisból egyaránt készítenek elszívható, illetve beszűrhető heroint. A heroinbázishoz vizet, ecetsav-anhidridet és kloroformot adnak, amit elkevernek, majd előre feloldott aktív szenet adnak a vegyülethez annyiszor, ameddig az színtelenné nem válik. Ezután meleg vízben feloldott nátrium karbonátot adnak hozzá, amivel utána elkeverik az oldatot. A már majdnem kész heroint kiszárítják, lemérik, ezt követően súlyához arányosan étert, koncentrált sósavat, illetve etilalkoholt tesznek hozzá. Ezeket az összetevőket különböző módokon adagolva, lassan főzve készül el a végleges, már fogyasztásra is kész heroin, amivel kiszáradásáig óvatosan kell bánni, ugyanis rendkívül gyúlékony. Kiszáradás után általában 5-10 kg-os adagokba csomagolják, amiket aztán továbbcsempésznek a célországokba.

Maga a heroin előállítása, pontosabban, ahogy az ópiumból szállításra kész heroin lesz, nem történhet akárhol. Korábban is említésre került, de érdemes kiemelni, hogy a folyamat nem bonyolult, viszont nagymértékű precizitást igényel, ami nélkül az anyag kezelése rendkívül veszélyes, ezáltal a konvertálási folyamatot már modern droglaborokban végzik el.

Az eredeti „ópiumnagyhatalmak”

Az Arany Háromszög elnevezést először 1971-ben használta Marshall Green, az Egyesült Államok akkori külügyminiszter-helyettese, leírva Mianmar (akkor Burma), Laosz és Thaiföld ópiumtermesztésben és kereskedelemben betöltött szerepét. Az Arany Háromszög három csúcsa érdekes és hosszú utat járt be az ópiummal való megismerkedésük óta, de mik voltak azok a történelmi okok, amelyek miatt ezek az országok ópiumnagyhatalmakká váltak?

Az ópiummák termesztése Kínából, Szecsuan, Jünnan és Kuanghszi tartományokból került át a délkelet-ázsiai területekre, a hűvösebb klíma és a sziklás talaj (és a legtöbb esetben, kiemelten Mianmar esetében elzárt, távoli terület) kiváló terepet biztosított Mianmarban, Laoszban és Thaiföldön az ópiummák termesztésére (Dupont, 1999: 439). Noha az ópiummákot már a 19. században is termesztették a térségben, jelentősége csupán a 20. század második felében nőtt meg. Ennek okai között említhetjük a Kuomintang polgárháborús vereségét, a burmai szeparatista milíciákat az 1970-es években, akik a bevételekből igyekeztek fedezni a politikai és katonai jellegű költségeiket, illetve az Egyesült Államok Laoszban folytatott titkos háborúját, mely közvetve elősegítette az ópiumtermelést – bár az amerikai csapatok indokínai jelenléte önmagában az egész térségre óriási hatással volt (Sen, 1991).

Érdekes viszont visszamenni még egy kicsit az időben. Az ópium, Kína és a térség kapcsolata ugyanis már korábban összefonódott. A Burmával fennálló kínai kereskedelmi és fehérmák termesztésével összefüggő kapcsolatok a feltételezések szerint már a 18. század elején, sőt egyes utalások

alapján már 1516 óta fennálltak (Derks, 2012), de lényeges, hogy egészen a 19. századig nem beszélhettünk jelentős ópiumtermelésről. Mianmar számára az ópiumtermelés, fogyasztás és azzal járó függőség a nemzetközi ópiumpiac kialakulásával és az ópiumháborút követő kínai legalizálással vált problémává. A kínai piac növekedésével és a gyarmatosítók megjelenésével, akik hasznot szerettek volna húzni a kínai legalizálásból, az ópiumtermelés az ország északi részén jelentős növekedésbe kezdett az igények kielégítésére. 1880-ra Kína már évi 4500 tonna ópiumot importált (hivatalosan), amiben jelentős mennyiség a déli szomszédjuktól, tehát Burmából származott (UNODC, 2001). A 20. század elejére az ópiummák vált a legfőbb terménnyé az északi Shan és Wa tartományokban. Ezek voltak továbbá azok a tartományok, amelyeket a britek megszállásukkor vazallus tartományokká tettek, és önállóságot kaptak, cserébe az évente fizetett adóért, ami lehetővé tette az ópiumkereskedelem, csempészet további folytatását Kínával. Az 1912-es kínai forradalmat követően Kína betiltotta az ópiumot, aminek következtében megindult a kínai farmerek migrációja Burmába, tovább növelve az ország ópiummák termesztését. 11 évvel később kísérletet tettek Shan tartományban az ópiumfogyasztás visszaszorítására a szer kriminalizálásával, de pont azokban az országrészekben (például a Kínával határos Kokang és Kengtung régiókban) maradt legális a szer, ahol amúgy is a legjellemzőbb volt a fehérmák termesztése. 1937-ben kibővítették a tiltást Kachin tartományra is, és a korábbi próbálkozáshoz hasonlóan itt sem vonatkozott a tiltás a legjelentősebb termőterületre a Hukawng-völgyre. Ez a kettősség egészen az 1970-es évek közepéig fennmaradt, addig ugyanis az országban illegális volt az ópium, kivéve a legnagyobb termőterületeken (UNODC, 2001).

1950-ben a kommunista csapatok elől menekülő Kuomintang irreguláris tagjai kerestek menedéket Mianmarban, majd a túlélés, aztán a meggazdagodás érdekében kiaknázták a térségben rejlő lehetőségeket.⁸ Többnyire Jünnanból származó kínaiakként, etnikailag kötődtek a helyi népi csoportokhoz, így jó viszonyt alakítottak ki a helyiekkel, továbbá könnyen alakítottak ki kapcsolatot a kínai Triádokkal, megszervezve a kereskedelmet. A betelepülő kínaiak és a központi hatalommal szemben álló helyi népcsoportok közös politikai platformokat, saját hadsereget hoztak létre, és mindezen tevékenységüket az ópiumtermesztésből és a kereskedelemről finanszírozták (Dupont, 1999).

Burma 1948-as újraegyesítését követően etnikai konfliktusok miatt az országban összecsapások kezdődtek⁹, és a Shan nacionalisták az ópiumból fedezték háborús kiadásainak nagy részét, ami egyben 20 év alatt felmorzsolta a szeparatista shanokat, mivel a drog és a pénz fontosabbá vált, mint az eredeti politikai ambíció. A 20. század elején a brit modernizmus befolyással volt az országra, pontosabban a burmai elitre, amely létrehozta saját nacionalizmusának eszményét. Eszerint a burmai törzsek, dinasztiák az „arany páva” trónjában egyesülnek, létrehozva az egységes burmai államot. A britek „oszd meg és uralkodj” taktikája miatt azonban ez sosem teljesült igazán, az etnikai konfliktusok újra és újra kiújultak. Ezeknél az etnikai konfliktusoknál pedig mindig előkerül az ópium mint egy hatékony eszköz a pénzszerzésre és ezáltal a másik törzs fölé való emelkedésre. Ennek következtében volt fontos Shan tartomány, amely területnek a britek kivonulását követő 20 évben több gazdája is lett

⁸ De a kínai kommunista párt fellépése és a termesztés kínai visszaszorítása is segítette a termesztés dél felé tolódását.

⁹ Az összecsapások alapját az szolgálta, hogy az egyetlen politikust és kabinetjét, aki a britek kivonulása után egyben tudta volna tartani az országot, Aung Sant megölték (Derks, 2012). Az Aung Sant követő burmai vezetők gyanakvással tekintettek az egyes etnikumokra, miközben hatalmukat féltve igyekeztek elejét venni autonómiát célzó törekvéseknek, ami elvezetett a katonai összecsapásokhoz.

(Derks, 2012). 1950 után először a már említett, legyőzött Kuomintang katonák szállták meg Shant, majd 1961-es kiszorításukat követően a kommunista lázadók vették át az irányítást a termőterületek felett. Ugyanebben az évben pedig az ország aláírta az ENSZ Egységes Kábítószer Egyezményről szóló nyilatkozatát, viszont Kachin és Shan tartományban 20 évre megtarthatták a jogot a mák termesztésére. Ekkor kezdett ugyanis megjelenni egy új piac az ópiummák számára az amerikai katonák személyében, akiknek a 34 százaléka (egy 1973-as kormányjelentés szerint) használt gyakran heroint Vietnámban tartózkodása alatt. A régióban ebben az időszakban a heroin még nem volt annyira ismert, viszont a kínálkozó piac és az évszázados ópiumtermesztési tapasztalat miatt az átállás hamar végbement. Mianmarban az 1970-es évekre már nagyjából 30 heroin-laboratórium jött létre a thai határ környékén a piac igényeinek kielégítésére és a könnyebb csempészhetőség érdekében (UNODC, 2001).

Mianmarhoz képest Thaiföld eltérő utat járt be addig, hogy a második világháború után a világ egyik legnagyobb ópiumexportőrévé váljon. Bár nem minden forrás a legmegbízhatóbb, de már 1350-ben volt egy törvény, amiben szó esett az ópiumról, felfutása azonban, hasonlóan Burmához, a 19. században történt meg, illetve ebben az időszakban is már törvényekkel tiltották az ópiumhasználatot¹⁰ (Derks, 2012).

Ami fontos tényező, amiből kiindulhatunk a thai ópiumtörténet kapcsán, az a Thaiföldön (régibbi nevén Sziámban) élő kínai kisebbség, mely feltehetőleg az egyik leggazdagabb kínai kisebbség volt a világon abban az időszakban (Chouvy, 2014). Mindehhez társult, hogy egyes királyok a thai társadalom számára betiltották ugyan az ópium használatát, de a kínai kisebbség számára engedélyezték azt, ami végül elvezetett a teochew¹¹ szindikátusok létrejöttéhez és megerősödéséhez az ópiumkereskedelmen keresztül (Derks, 2012). A kisebbség gazdasági és egyben politikai dominanciája a 18. századi Sziám királyságon belül egyfelől köszönhető volt annak, hogy a kínai-thai kapcsolatok thai alárendeltsége okán a királyok gyakran vettek maguk mellé kínai kereskedőket tanácsosoknak. Másfelől Sziám 1867-es újraegyesítésekor Taksin tábornok maga is félig kínai volt, és megkoronázása után vezető szerepet szánt a népcsoportnak, felemelve őket a nemesség soraiba. Sziám szerepe azért is volt érdekes ebben az időszakban, mert a britek és a franciák indokínai gyarmatosításával együtt az ország megmaradt egyfajta pufferzónának a két európai gyarmatosító területei között (Derks, 2012).

A második világháború során a teochew népcsoport kollaborált a megszálló japánokkal, ezzel különböző előnyöket, mint például a rizskereskedelem monopóliumát megszerezve. Ebben az időszakban kialakult egy olyan, 4–5 családból álló szindikátus, ami képes volt kvázi-monopóliumot megszerezni az arany háromszögbeli ópiumkereskedelemre, kihasználva kedvező helyzetüket és befolyásukat. A második világháborúban nacionalizmustól, Kína-ellenességtől fűtve Thaiföld elfoglalta és magához csatolta Shan államot, melyet Burma japánok általi elfoglalása tett lehetővé, egyfajta jutalomként Tokiótól. Phin tábornok, akit mint katonai kormányzót a terület élére neveztek ki, a később Arany Háromszögnek nevezett terület de facto urává vált. A japánok, akik pedig ebben az

¹⁰ Azt is érdemes megjegyezni azonban, hogy néhány király, például III. Rama önmaga ásta alá a hozott ópiumellenes törvényeit azáltal, hogy a sikertelen próbálkozásai után a kereskedelem csökkentésére, ő maga kezdett el Indiából ópiumot importálni, amit aztán aukciókon licitáltatott el (Derks, 2012).

¹¹ Kína délkeleti részéről, Guangdong provinciából származó népcsoport, az írás alkalmával többször, mint „thai-kínai” népcsoport hivatkoztunk rájuk. Forrás: <https://www.lexico.com/definicion/teochew>

időszakban megszállásuk alatt tartották Indokína nagy részét, támogatták is az ópiumtermesztést, ugyanis az 1930-as évek óta már ópiumeladásokból is fedezték kiadásuk egy részét (Chouvy, 2014).

A háború után két évvel az országot már egy korábbi időszakban is irányító katonai junta visszatért, és megindult az ópiumkereskedelem monopolizálása, Thaiföld egyfajta ópiumelosztó központtá való átalakítása. A katonai vezetés a korábban említett teochew szindikátusok közül kettő felett megszerezte az irányítást, ezzel átvéve a hatalmat a thai ópiumkereskedelem nagy része fölött. A második világháború közben és közvetlenül utána Phin tábornok jó kapcsolatokat épített ki a Kuomintang vezetőivel, ami kifizetőnek bizonyult, ugyanis Shan tartomány Kuomintang általi megszállása alatt a thai rendőrség, katonaság és a teochew szindikátusok közösen biztosítottak védelmet a Shan tartományban előállított árunak, annak célba jutásáig. Változás később sem következett be annak ellenére sem, hogy 1959-ben egyfajta belső háború indult az ópiummal szemben, hogy megtisztítsa az országot az erkölcsi romlástól. De a thai ópiumkereskedelem valójában ekkor, a mianmari folyamatok kapcsán már említett vietnámi háború következtében kezdett csak igazán beindulni: miután ugyanebben az időszakban bekapcsolódott a heroinnal üzletelők egyre gyarapodó körébe a hongkongi teochew triád is, az etnikai kapcsolatok, illetve Thaiföld központi elhelyezkedése miatt az ország szerepe az ópiumkereskedelemben meghatározóvá vált (Derks, 2012).

Laosban sem a 20. században jelent meg az ópium, már a francia gyarmati időszakban létezett a francia gyarmati kormányzat által kontrollált termesztés és kereskedelem, mely tehát legalizálta a termesztést (Rakow, 1992). A termelés aztán a 20. században is folytatódott, ekkor is nyugati, a második világháború után már amerikai, CIA segítségével. Ahogy Mianmarban a Shan tartománybeliek használták a bevételeket a központi hatalommal szemben, úgy „támogatta” a Hmong lázadókat, a hmong etnikumot a CIA az úgynevezett titkos háború során a kommunista erőkkel szemben az 1960-as és 1970-es években (NYT, 2007), és a termelést segítették az amerikai katonák mint felvásárlók is. Itt érdemes megemlíteni, hogy a CIA nem árusított vagy termelt heroint és ópiumot, de hajlandó volt félrenézni a hmongok aktivitása kapcsán (Kurlantzick, 2017). Az amerikai kivonulást követően az Arany Háromszög „követte” a katonákat hazájukba is, és a térség vált az amerikai heroinpiac legnagyobb ellátójává is (NYT, 2007).

Végezetül tehát megállapítható, hogy a térség ópiumtermesztésben betöltött szerepéhez a nyugati, gyarmattartó államok közvetett módon, a kapcsolatokon, majd a konfliktusokon keresztül Kína és végül Japán, valamint az Egyesült Államok is hozzájárult. Természetesen kiemelve, hogy nem csupán földrajzi, hanem társadalmi és gazdasági értelemben is táptalajra lelve a térségben. Mindezen szereplők vagy maguk vagy az ENSZ szervezetén keresztül a felszámolásban is aktív szerepet játszottak, játszanak.

A térség egészen a 21. század elejéig a világ legnagyobb termesztőterületének volt nevezhető, és elsősorban Mianmar, illetve másodrészen Laosz felelt a termesztett ópiummennyiségekért. A csúcson az Arany Háromszög a globális ópiumtermesztés 66-70 százalékáért volt felelős, többnyire az 1970-es évektől az 1990-es évek végéig (UNODC, 2006; NYT, 2007). Napjainkra ez a szám jelentősen lecsökkent: Mianmar a globális termesztés 7 százalékáért felelős csak, Laosz minimálisan, Thaiföld pedig szinte egyáltalán nincs jelen az ópiumtermelésben (UNODC, 2019; UNODC, 2020a).

Az Arany Háromszög jelentőségének csökkenése mögötti okok

A délkelet-ázsiai termelés a hatékony thai fellépés miatt már az 1970-es években megtorpanni látszott, de Mianmar kiemelt jelentősége miatt csak az 1990-es évek végétől kezdődően indult valóban csökkenésnek, az Arany Háromszög jelentősége ekkor kezdett hanyatlani, több egymásra ható folyamat következtében.

Egyrészt nem állt már fenn az a kaotikus, központi hatalom nélküli politikai és gazdasági helyzet, mely első körben ezeket az államokat az ópiumtermesztés központjává tette. Itt érdemes megemlíteni, hogy Mianmar esetében ez a változás nem volt megfigyelhető, a katonai hatalomátvétel az 1990-es években tovább növelte a megtermesztett mennyiségeket. Mianmarban az 1990-es évek is még egyfajta aranykornak voltak tekinthető az ópiumtermelés szempontjából. A drogüzletet támogató Burmai Kommunista Párt felbomlása kezdetben tovább növelte a megtermelt mennyiségeket, és a katonai junta sem vette fel a harcot a helyi hadurakkal, egyesek szerint kereskedelmi és üzleti érdekeltségeik, mások szerint szűkösebb anyagi lehetőségeik miatt (Dupont, 1999; McCarthy, 2000). Az évtized végére, mikor megindult a valódi csökkenés, még mindig 65 százalékát adta az ország a globális termesztésnek (Dupont, 1999).

Ezzel párhuzamosan új térség vált a mák- és ópiumtermelés centrumává: elsősorban az 1972-es török tilalom miatt tevődött át a termesztés (Márkus, 2008) az Arany Félhold, Irán, Pakisztán, de legfőképpen Afganisztán területére, ahol a kaotikus körülmények, a központi hatalom hiánya segítette a gyors és egyéb mezőgazdasági terményekhez képest magasabb bevétellel kecsegtető ópiummák termesztését. Mindezek mellett megnövekedett az amfetamin tartalmú stimulánsok és szintetikus drogok kereskedelme, szintén visszavetve az ópium- és heroinkereskedelmet. A nemzetközi közösség és a térségben az Egyesült Államok is fellépett az ópiummák termesztésével szemben, továbbá fontos kitérni a Kínai Népköztársaság szerepére is, mely kezdetben egy békés régió kialakítását célozta, majd globális súlyának növekedésével a 2000-es évek óta aktív résztvevője, szereplője és alakítója a szomszédos régiók, államok életének.

A folyamatokat nem lehet kiragadni környezetükből, így elmondható, hogy mindezen tényezők közösen járultak hozzá ahhoz, hogy napjainkra ne kelljen beszélünk az Arany Háromszög jelentőségéről.

A három ország közül Thaiföld reagált a leggyorsabban a kihívásra, és már 1958-ban betiltották az ópiummák-termesztést, az 1970-es évektől kezdve pedig az Egyesült Államok és az ENSZ programjainak segítségével egyre hatékonyabban léptek fel a termesztőkkel szemben arra fókuszálva, hogy ne bevételüktől fosszák meg a többnyire szegény termelőket, hanem alternatív termények termesztését kínálják fel számukra (UNODC, 2006). A sikeres fellépéshez a másik két államhoz képest stabilabb politikai rendszer is szükséges volt. Mianmarban és Laoszban csupán az 1980-as években indultak meg kormányzati programok, de előbbi állam politikai instabilitása miatt Laosz volt sikeresebb: 1999-ben közös stratégiát alkottak az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatalával és 2001-ben országos kampányt hirdettek a drogokkal szemben. Noha napjainkig sem sikerült teljesen felszámolni a termesztést, Laosz – hasonlóan Thaiföldhöz – maga mögött hagyta az ópiumproblémát.

Mianmar esetében ugyanakkor a fennmaradó politikai instabilitás, az állami szférákkal való összefonódás azt eredményezte, hogy elhúzódott, lassabban zajlott a termelés csökkenése. Sőt, az ENSZ kiemelte, hogy sokszor a csökkenés a piaci folyamatok következménye (a felvásárlási árak csökkentek) (UNODC, 2020b) és nem állami beavatkozások eredménye volt, bár a 2000-es évek óta a kormányzat is igyekezett felszámolni az ültetvényeket és elkobozni a terményeket, termékeket (Ibid.). A kormány 1999-es, 15 évre szóló felszámolási terve 2006-ig aránylag jól működött, azóta ugyanakkor ritkábban történt számottevő változás, azonban az 1990-es szinteket egyszer sem érte el a termesztés (UNODC, 2015). A Covid-19 által okozott globális járványhelyzet nem segítette a helyi termelőket, de a mianmari belpolitikai viszály további szegény rétegeket tolhat az ópiumtermesztés irányába, ráadásul láthattuk, hogy a politikai csatározások már korábban is rátelepedtek a termesztésre és kihasználták a kereskedelemről származó bevételeket.

A politikai stabilitás, valamint a nemzeti és nemzetközi programok mellett fontos szerepet játszott tehát a már említett másik térség, (Nyugat- és) Dél-Ázsia, kiemelten Afganisztán és az ottani termelés növekedése, mely egybeesett a délkelet-ázsiai csökkenéssel – noha azt érdemes kiemelni, hogy a két folyamat egymástól jóval függetlenebb volt, bár tény, hogy a „váltás” miatt a globális piac nem érezte meg az Arany Háromszög eljelentéktelenedését. „A kábítószer-kereskedelem felvirágzása Afganisztánban [...] a szovjet megszállás elleni mudzsahed ellenállás időszakához köthető az 1980-as években, [fedezve] a gerillaháború költségeit.” (Márkus, 2008). Afganisztán továbbá annak is köszönhető a felfutást, hogy „sokkal hatékonyabban termelte az ópiumot. A mákot Dél-Afganisztán termékeny völgyeiben termesztik, ahol átlagosan négyszer annyi ópiumot termelnek, mint a Délkelet-Ázsia hegyvidéki területeinek kevésbé kedvező talaján” (NYT, 2007).

A helyzet komplexitását mutatja, hogy Kína is pont ebben az időszakban vált (nemzetközileg is) aktívvá a drog elleni harc kapcsán. Kínában az ópiumháború következményeként komoly kihívást okozott a függőség, ezért a kommunista hatalomátvételt követően a párt határozottan fellépett az ópium-kereskedelemmel szemben. Bár az 1960-as években győzelmet hirdettek, az 1979-es átalakulásokat követően ismét felerősödött a jelenség (Dupont, 1999). Olyannyira, hogy a Kommunista Párt 1997-ben nemzeti drogellenes kampányt indított, és miután a beérkező drog háttérben külföldi, a szomszédos államokban működő, de kínai szereplők, szervezetek álltak, a harc kiterjedt ezen bűnszervezetek tevékenységére is, együttműködést generálva Kína és a szomszédos államok között. Chin és Csang (Chin és Zhang) megjegyezték, hogy Peking szigorúan vette a drog elleni harcot, nem csupán saját állománya, hanem a szomszédos országok rendfenntartó erői tekintetében is, akik számára ingyenes képzéseket is tartottak (Chin & Zhang, 2007). Fontos kiemelni Kína esetében a mögöttes megfontolásokat is, melyek nem csupán a drogcsempészethez, hanem szélesebb kontextusban a biztonsághoz kapcsolódnak. A drogkereskedelem és a folyamathoz szorosan kötődő szervezett bűnözői csoportok destabilizáló erővel bírnak, a droggal és drogkereskedelemmel szembeni fellépés tehát a biztonsági fenyegetések csökkenését is magukkal hozhatják a pekingi remények szerint. „A kínai vezetők láthatóan bíznak abban, hogy ha ezeken a területeken sikerülne a jólétet fokozni, az automatikusan együtt járna a biztonsági problémák visszaszorulásával, s Kína belső biztonságát is javítaná” (Baranyi et al., 2020). A kínai törekvések tehát a felemelkedő nagyhatalom saját földrajzi céljaihoz, elképzeléseihez igazodnak (Faust, 2021; Eszes, 2020; Horváth, 2019). A különböző fejlesztési projektek, beruházások

mellett tehát a rendőri együttműködés is szoros a Mekong régióban. A négy állam (Kína, Laosz, Mianmar és Thaiföld) hatóságai évek óta dolgoznak együtt az ópiumtermesztés, a heroin-előállítás és újabban a különböző szintetikus drogok kereskedelmének visszaszorítása érdekében.

Végül, bár már említésre került, nem megkerülhető az ENSZ és annak Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala, amely nem csupán szorosan együttműködött a térségbeli szereplőkkel a stratégiák megalkotásában, hanem monitoring tevékenységével segítette a harcot az ópiumtermesztéssel és drogkereskedelemmel szemben, egyúttal teljes képet adott az ópiummák társadalmi és gazdasági hatásairól.

A jelenlegi helyzet Délkelet-Ázsiában

Napjainkra az elérhető adatok alapján körülbelül 50 országban termesztenek illegálisan ópiummákot. A termelés 97 százaléka mindössze három országra koncentrálódik: Afganisztánra (a globális termelés 84 százaléka), Mianmarra (7 százalék) és Mexikóra (6 százalék) (UNODC, 2020a). Noha a legutóbbi jelentések alapján a világ ópiumtermelése nem csökken, az ültetésbe bevont földterületek a korábbi globális felfutást követően zsugorodnak. A 2018-as globális 17 százalékos csökkenést követően 2019-re további 30 százalékkal esett vissza az ópiummákkal ültetett földterületek mérete (Ibid.), és a délkelet-ázsiai térségben is hasonló folyamatok zajlottak le, de azt az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala is megjegyzi, hogy még így is jelentősen nagyobb az egy évtizeddel korábbihoz viszonyítva ez a terület-mennyiség (Ibid.).

Kifejezetten a délkelet-ázsiai térség folyamatait figyelembe véve, az elmúlt két évtizedben fluktuáló módon, pár éves növekedési ciklusokkal megszakítva, de csökkent a termelésbe bevont földterületek mérete és a termesztett ópium mennyisége is. Az alábbi táblázatban az elmúlt évek adatai láthatóak; kiemelve kell kezelni Mianmar domináns szerepét (1. táblázat). Látható tehát, hogy a fentebb említett lépések sikeresnek mondhatóak. Thaiföld esetében szinte nem is lehet problémáról beszélni, és Laosz kapcsán is többször merül már fel problémaként egyéb drogok csempészete, semmint az ópium kérdése. Mianmarról szólva is javuló tendenciákat figyelhetünk meg, de az ENSZ továbbra is kiemelt figyelemmel kezeli az országot. A különböző jelentések (UNODC, 2015; UNODC, 2019; UNODC, 2020a) mind megjegyzi az ország kapcsán, hogy a termelés nagy része a nehéz életkörülmények között élő farmerekhez köthető, akik elsődlegesen élelmet vásárolnak a bevételből. Az ópiummák termesztése számukra azért is jó opció, mert rövid idő alatt tudja őket bevételhez juttatni, de a hatósági tiltások, valamint az egyéb bevételek lehetősége drasztikusan képesek csökkenteni az ópiumtermesztést az országban.

1. táblázat: Az ópiummák termesztésbe bevont területek mérete (ha, hektár) és a termesztett szárazópium mennyisége (tonna)

Table 1. The area planted with opium poppy (ha, hectares) and the quantity of dried opium grown (tonnes)

Terület (ha)	1998	2000	2005	2010	2015	2019	2020
Mianmar	130 300	108 700	32 600	38 100	55 500	33 100	29 500
Laosz	26 800	19 100	1 800 – 3 000	3 000 – 4 000	5 700	n.a.	n.a.
Thaiföld*	~1 000	~1 000	157	289	281	n.a.	n.a.
Mennyiség (t)	1998	2000	2005	2010	2015	2019	2020
Mianmar	1 300	1 090	310	580	647	508	405
Laosz**	124	167	14-25	n.a.	84-176	n.a.	n.a.
Thaiföld*	n.a.	n.a.	~2	~5	~6	n.a.	n.a.

*Thaiföld saját monitoring rendszert használ, így az ENSZ nem rendelkezik valós információkkal a termesztésbe bevont területeket vagy a termesztett mennyiségeket illetően, de az látszik a különböző statisztikákból és sikeres szállítmány-elfogásokból, hogy Thaiföld esetében az ópiumtermesztés már nem jelent kockázatot. 2008 óta nem is készít becsléseket Thaiföldről az ENSZ, és „ópiummentes” országnak tartja Thaiföldöt (Jongruck & Anderson, 2017).

* Thailand maintains its own monitoring system, and hence the UN has no accurate data on planting acreage or yields, although it appears from numerous statistics and successful cargo interceptions that opium cultivation in Thailand is no longer a threat. Since 2008, the UN has made no estimates for Thailand and considers the country to be “opium-free.” (Jongruck & Anderson, 2017).

**Az ENSZ nem tudott becsléseket végezni Laoszban 2008 és 2013 között, ezért sokszor a becslések 2006-os adatokhoz, becslésekhez nyúltak vissza.

** Between 2008 and 2013, the UN was unable to conduct estimates in Laos, and hence much of the estimates were based on 2006 data and estimates.

Forrás: UNODC, 2015; UNODC, 2020b; Jongruck & Anderson, 2017
Source: UNODC, 2015; UNODC, 2020b; Jongruck & Anderson, 2017

Mit hozhat a jövő?

A térség jövője szempontjából fontos kiemelni, hogy a hajdan jelentős Arany Háromszög egy olyan térségben található, amely a leggyorsabban növekvő felvásárló-régióvá válhat egyes előrejelzések szerint (RM, 2020). Az ENSZ riportja megjegyzi ugyan, hogy az elmúlt években drasztikusan esett vissza a száraz ópium felvásárlási ára, és ez a zsugorodó piacok és a hatékonyabb ellenőrzés, hatósági fellépés mellett egyértelműen a szintetikus drogok nagymértékű terjedésének is köszönhető (UNODC, 2019). Azonban egy, az előttünk álló évtizedre szóló előrejelzés szerint az öregedő társadalmak az ázsiai csendes-óceáni térségben a krónikus fájdalmaik csillapítására megnövelhetik az opiátok iránti keresletet (RM, 2020). A piac fellendülése, tekintve, hogy Délkelet-Ázsia elsősorban a kelet-ázsiai és óceániai, ausztrál piacokért felelős (UNODC, 2020a), középtávon akár ismét megnövelheti az Arany Háromszög jelentőségét – noha az látszik, hogy a korábbi szereplők közül valójában már csak Mianmar jelentősége emelhető ki.

Ahogy azt láthattuk a 21. század első két évtizedében, a valóban megfigyelhető trendszerű csökkenés tehát megtorpanhat, a felvásárlópiacok esetleges bővülése kapcsán pedig nem lehet elmenni a strukturális reformok hiánya vagy a politikai instabilitás jelenléte mellett sem az exportáló orszá-

gokban. A 2020–2021-es mianmari puccshelyzet és az utcai tüntetések könnyen vezethetnek ismét a termelésbe bevont területek növekedéséhez. Az ENSZ jelenléte és megfigyelései veszélybe kerülhetnek, és a gazdasági bizonytalanságok miatt lehet, hogy sokan ismét az ópiummák-termesztés felé fordulnak. Ismét fontos lehet az élelem megvásárlásához fontos gyors bevétel, és a szervezett bűnözői csoportok is további teret nyerhetnek az országban.

KÖVETKEZTETÉSEK

Láthattuk, hogy az Arany Háromszög az 1970-es évekre érte el csúcspontját. A három érintett ország ekkor a világ ópiumtermelésének 70 százalékát adta, melynek nagy részét heroinként juttatták el a világpiacra. Az ópiumtermelés a térségben külső behatásokra, európai, kínai, japán és amerikai jelenlétre és ezen szereplőkhöz kapcsolódó folyamatokra reagálva vált jelentőssé, de ahogy azt kiemeltük, a társadalmi és gazdasági háttér, a kaotikus politikai-hatalmi viszonyok, a szegénység kiváló táptalajt biztosított a termelésnek.

Mindezen külső és belső faktorok változásának volt köszönhető az Arany Háromszög jelentőségének csökkenése is:

- Nem állt már fenn az a kaotikus, központi hatalom nélküli politikai és gazdasági helyzet, mely első körben ezeket az államokat az ópiumtermesztés központjává tette.
- Megváltozott a térség biztonsági környezete, a külső szereplők távozásával és a hidegháború végével új korszak köszöntött a régióra.
- A nemzetközi közösség, itt elsősorban az ENSZ szerepére gondolva és az Egyesült Államok is, fellépett az ópiumtermeléssel szemben.
- Továbbá a Kínai Népköztársaság is egyre nagyobb figyelmet szentel a regionális biztonságnek, és a 2000-es évek óta aktív résztvevője, szereplője és alakítója a szomszédos régiók, államok életének.
- Mindezekkel párhuzamosan pedig új térség, az Arany Félhold, Irán, Pakisztán és legfőképpen Afganisztán vált az ópiumtermelés új központjává (Afganisztán adja a globális termelés 84 százalékát).
- Végül fontos adalék, hogy megnövekedett az amfetamin tartalmú stimulánsok és szintetikus drogok kereskedelme is, visszavetve az ópium- és heroinkereskedelmet.

Ezek a tényezők közösen járultak hozzá ahhoz, hogy napjainkra ne kelljen számolnunk az Arany Háromszög jelentőségével, és bár a mianmari helyzet rövid távon aggasztó lehet, hosszú távon az ópiumtermelés újabb felfutására nincs esély. Az előbb említett, a térség jelentőségvesztését okozó tényezők nagy többsége ugyanis továbbra is fennáll, aktív, ráadásul mindezek közül a kínai jelenlét, érdek tovább fokozódott. A régió államai stabilabb gazdasági és politikai helyzettel, évek óta javuló számokkal (az ENSZ 2015 óta nem is ad ki a térségre fókuszáló jelentést, kiemelten csak Mianmarral foglalkoznak) nem tekinthetőek veszélyeztetettnek. A globális folyamatokat, számokat figyelembe véve, a helyi kormányok szerepvállalását és Kína térségbeli érdekeit és politikáit összegezve látható, hogy az Arany Háromszög korszaka lezárult, a térség nem veszélyezteteti Afganisztán „szerepét” és már csupán Mianmar maradt talpon a hajdani jelentős exportáló államok közül.

IRODALOMJEGYZÉK

- Baranyi, T. M., Goreczky, P., & Salát, G. (2020). A kínai Övezet és Út kezdeményezés – mítosz és valóság. *KKI-elemzések, E-2020/98*. <https://kki.hu/wp-content/uploads/2020/12/KKIElemzesek.E-2020.98.pdf>
- Chin, K. (2009). *The Golden Triangle: inside Southeast Asia's drug trade*. Cornell University Press.
- Chin, K., & Zhang, S. X. (2007). The Chinese Connection: Cross-border Drug Trafficking between Myanmar and China. Report for U.S. Department of Justice. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/218254.pdf>
- Chouvy, P. A. (2014). *Drug trafficking in and out of the Golden Triangle. An Atlas of Trafficking in Southeast Asia. the Illegal Trade in Arms, Drugs, People, Counterfeit Goods and Natural Resources in Mainland*, IB Tauris. <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01050968/document>
- DEA (1992). Opium Poppy' Cultivation and Heroin Processing in Southeast Asia. *U.S. Department of Justice Drug Enforcement Administration*. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/141189NCJRS.pdf>
- Derks, H. (2012). *History of the Opium Problem: The Assault on the East, ca. 1600–1950*. Brill. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctv4cbhdf>
- Dupont, A. (1999). Transnational Crime, Drugs, and Security in East Asia. *Asian Survey*, 39(3), 433–455.
- Eszes, D. (2020). A kínai pénzügyi intézményrendszer hozzájárulása a Belt and Road program finanszírozásához. *Modern Geográfia* 15(1), 1–17.
- Faust, A. (2021). Taking power seriously – A holistic approach to assessing the international distribution of power. *Modern Geográfia* 16(3), 37–56.
- Griffith, E. (2006). *Az "anyag" természete - Drogok... és miért nyúlnak hozzá oly sokan?* Napvilág Kiadó.
- Horváth, M. (2019). Vasúti Új Selyemút, mint a 21. századi Eurázsia egyik meghatározó konnektivitása. *Modern Geográfia* 14(2), 35–57.
- Jongruck, P., & Anderson, B. (2017). The Last Opium War: Network Governance and Contemporary Opium Eradication in Northern Thailand. *International Conference on Public Policy. Presentation*. <https://www.ippapublicpolicy.org/file/paper/594a40905f39f.pdf>
- Kurlantzick, J. (2017). *A Great Place to Have a War: America in Laos and the Birth of a Military CIA*. Simon & Schuster.
- Márkus, L. (2008). Az afganisztáni drogtermelés biztonságpolitikai vonatkozásai. *Nemzet és Biztonság*, 1(9), 40–49.
- McCarthy, S. (2000). Ten Years of Chaos in Burma: Foreign Investment and Economic Liberalization under the SLORC-SPDC, 1988 to 1998. *Pacific Affairs*, 73(2), 233–262.
- NYT (2007). Notorious Golden Triangle loses sway in the opium trade. *New York Times*. <https://www.nytimes.com/2007/09/11/world/asia/11iht-golden.1.7461246.html>
- Rakow, M. R. (1992). *Laos and Laotians*. Center for Southeast Asian Studies School of Hawaiian, Asian and Pacific Affairs University of Hawaii.

- RM (2020). Global Opioid Drugs Market 2019–2028: Triton Market Research. *Research and Markets*.
<https://www.researchandmarkets.com/reports/5138681/global-opioid-drugs-market-2019-2028>
- Sen, S. (1991). Heroin Trafficking in the Golden Triangle. *Police Journal* 64(3), 241–248.
- UNODC (2001). *Global Illicit Drug Trends 2001*. UNODC. https://www.unodc.org/pdf/report_2001-06-26_1/analysis_myanmar.pdf
- UNODC (2006). *Opium Poppy Cultivation in the Golden Triangle*. UNODC. https://www.unodc.org/pdf/research/Golden_triangle_2006.pdf
- UNODC (2015). *Southeast Asia Opium Survey 2015*. UNODC. https://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/sea/Southeast_Asia_Opium_Survey_2015_web.pdf
- UNODC (2019). *Myanmar Opium Survey 2019*. UNODC. https://www.unodc.org/documents/southeastasiaandpacific/Publications/2020/Myanmar_Opium_Survey_2019.pdf
- UNODC (2020a). *World Drug Report. Book 3*. UNODC. https://wdr.unodc.org/uploads/wdr2020/documents/WDR20_Booklet_3.pdf
- UNODC (2020b). *Myanmar Opium Survey 2020*. UNODC. https://www.unodc.org/documents/crop-monitoring/Myanmar/Myanmar_opium_survey_2020.pdf

*Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licen-
ce-feltételeinek megfelelően felhasználható. (CC BY-NC-ND 4.0)*

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

*This open access article may be used under the international license terms of Creative Commons
Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0)*

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

